

ЯНГИ ЎЗБЕКИСТОНДА ЯШИЛ ИҚТИСОДИЁТ ИНСТИТУЦИОНАЛ ТИЗИМИНИНГ ТАКОМИЛЛАШТИРИЛИШИ

<https://doi.org/10.5281/zenodo.1451777>

Ҳакимов Назар Ҳакимович

Тошкент амалий фанлар университети,

“Тарих ва ижтимоий фанлар” кафедраси профессори,

Фасафа фанлари доктори

Email: hakimovnazar@rambler.ru

Аннотация: Мақолада янги Ўзбекистон шароитида яшил иқтисодиётни муҳофаза қилиш тизимини такомиллаштиришнинг долзарб масаллари ва инновацион механизмлари тадқиқ қилинган. Муаллиф яшил иқтисодиёт тушунчаси мазмуни, моҳияти ва уни амалга ошириш амалиёти, бевосита жамиятда олиб борилаётган ислохотлар натижаси билан боғлиқлигини таъкидлайди. Фуқоралик жамияти юксалиши давом этаётган даврида, ижтимоий иқтисодий жараёнларда экологик мувозанатни сақлаш жараёни, бевосита инсон фаолияти демократик ислохотларни амалга ошириш, мустабил, дунёвий, ижтимоий давлат қуриш стратегияси амалиётига боғлиқдир. Шунинг учун ҳам инсон экологик муҳофазаси жамиятда институционал тизимнинг мунтазам такомиллашувини вужудга келтиради.

Калит сўзлар: Экология, яшил иқтисод, инсон, ёшлар, экологик таълим, стратегия, атроф муҳит, хавфсизлик.

Аннотация: В статье рассматриваются актуальные вопросы и инновационные механизмы защиты зеленой экологии в условиях нового Узбекистана. Авторы статьи раскрывают содержание, особенности и практики проблемы зеленой экологии, тесно связав ее с результатами реформа проводимых в обществе. В условиях формирования гражданского общества, процесс соблюдения экологического равновесия непосредственно связана с осуществлением демократических реформ, строительством суверенного, правового, светского, социального государства. С учетом вышеизложенного защита зеленой экологии человека требует системного совершенствования ее институциональных основ.

Ключевые слова: Экология, зеленая экономика, человек, молодежь, экологическое образование, стратегия, окружающая среда, безопасность.

КИРИШ

Мамлакатимизнинг янги тараққиёт босқичида яшил иқтисодиёт, яъни инсон экологик хавфсизлигини таъминлаш бевосита ислохотлар мақсади билан

боғлиқдир. Бундай стратегик аҳамиятга молик ишларни амалга оширишда ер ва сув ресурсларидан унумли фойдаланиш масалаларининг ечимида, атмосфера ҳавосининг тозалигини сақлаш, минерал хом ашё захираларимизнинг Ватанимиз бугуни ва келажаги учун фойдаланишда жонкуярлик ишларини амалга оширишда ёшларнинг ўрни муҳимдир. Ҳозирги даврда экологик ҳолатнинг асосий қисмларидан бири мавжуд минерал хом ашё, шу жумладан, газ, нефть ресурсларидан тежамли фойдаланишни ташкил этишдан иборат. Масаланинг аҳамияти фақат унинг тарбиявий томонида эмас, балки юртимизнинг ижтимоий иқтисодий тараққиёти билан чамбарчас боғлиқлигидадир.

АДАБИЁТЛАР ШАРХИ.

Яшил иқтисодиёт, яъни инсон экологияси мустақил фан сифатида шаклланишида экология мавзуида тадқиқотлар ва уларнинг амалиётга жорий этилиши муҳим аҳамият касб этган. Тирик организмларнинг, шу жумладан инсон экологияси ҳақидаги илмий хулосалар ва қарашларнинг умумлаштирилиши натижасида инновацион назариялар вужудга келган. Жумладан, эколог олим А. Ф. Миддендорф¹ ҳайвонларнинг климатик шароитларда яшаши тўғрисидаги ғояларни илгари суради. Геккель, Эрнст.² экологиянинг амалий аҳамияти тўғрисида ва унинг назарий жиҳатларини тадқиқ қилган. К. Мебиус -биоценоз тўғрисидаги тушунчани фанга олиб кирган³. Таъкидлаш лозимки ўсимликлар экологияси тўғрисидаги тушунчалар илмий ёндашувлар, ўсимликлар физиологияси ва фитогеография атрофида шаклланган. Ҳозирги даврда экологиянинг ривожланиш босқичида олиб борилаётган илмий тадқиқотлар, кўп жиҳатдан биосферанинг ҳозирги ҳолатига бағишланган. Ўзбекистон Республикаси Фанлар академиясининг соҳа институтлари ёш тадқиқотчилари, университетларда фаолият кўрсатаётган докторантлар, ёш педагоглар, докторантларнинг илмий тадқиқотларининг маълум қисмида экологик муаммоларнинг ечими изланмоқда. Мавзу тадқиқи давомида Ҳакимов Н.Ҳ. Зулфикоров Ш.Х. Қодиров Н.Н. Ўзбекистоннинг янги тараққиёт босқичида экологик муаммоларнинг вужудга келиши сабабларини, Ҳакимов Н.Ҳ. инсон экологиясининг моҳияти ва унинг ислохатлар кўлами

¹ Миддендорф А. Ф. Путешествие на Север и Восток Сибири. Ч. 2. Север и Восток Сибири в естественно-историческом отношении/ Репринтное воспроизведение изданий 1869 и 1878 годов. Отдел V. Сибирская фауна. Отдел VI. Коренные жители Сибири. - СПб.: ООО Изд-во ГеоГраф, 2006. - 850 с., ил.

² Геккель, Эрнст. Красота форм в природе. - СПб.: Издательство Вернера Регена, 2007. - С. 144. - ISBN 5-903070-08-6. Геккель, Эрнст. Мировые загадки. Общедоступные очерки монистической философии. - М.: Либроком, 2012. - С. 256. - ISBN 978-5-397-02200-2.

³ Мебиус Карл Август // Большая советская энциклопедия: [в 30 т.] / под ред. А. М. Прохорова. 3-е изд. - М.: Советская энциклопедия, 1969.

билан боғлиқлигини ўрганган⁴. Алихонов Б. Жакбаров С. Биохилмахилликни сақлаш - барқарор ривожланиш омили эканлигини⁵, тадқиқотчи Бозорова Н.Ш. Талабаларда экологик маданиятни ривожлантиришнинг илмий-педагогик асослари (олий ўқув юрти мисолида) тадқиқ қилган⁶. Маликова А.Р. Педагогика олий ўқув юрти талабаларида экологик маданиятни шакллантириш масалаларини⁷, Мамашакиров С. Экологиянинг амалий жиҳатларини⁸, Нишонов Н.Ў. Умумий ўрта таълим мактаб ўқувчиларининг экологик маданиятини ривожлантириш жиҳатларини таҳлил қилган.⁹

АСОСИЙ ҚИСМ.

Янги тараққиёт босқичида экологиянинг асосий вазифаларига қуйидагилар киради. Биринчидан, табиий ва сунъий (инсон томонидан яратилган) тизимлар тузилиши ва фаолияти ҳақидаги тадқиқотлар. Иккинчидан, турларнинг жойлашиш ҳудуди, ёши, жинси, ҳақидаги маълумотлар ва уларнинг кўпайиши. Учинчидан, биоценнозларнинг яшаши тизимлари умумий сонига нисбатан кўпайиш қонуниятлари тўғрисидаги илмий қарашлар. Тўртинчидан, турли экотизимлар орасидаги модда ва энергия алмашинуви ҳақидаги илмий хулосалар. Бешинчидан биосферадаги жараёнлар ҳақидаги умумлаштирилган тушунчалар ҳамда биосферада биоген элементларнинг айланиши, уларни ҳисоблаш методи баҳоланиши тўғрисидаги инновацион фикрлар. Шунинг учун ҳам экология биологик фан сифатида инсон ва биосфера ва атроф-муҳит орасидаги муносабатларни унинг ташкилий жиҳатларини ўрганади. Ҳозирги даврда ижтимоий экология фан сифатида умумий экологияга ва хусусий экологияга бўлинади. Умумий экология, ўз навбатида, аҳоли экологиясини, жамият экологиясининг экотизимини ўрганади. Хусусий экология, ўз навбатида, ўсимликлар экологияси, ҳайвонлар экологияси, бактериялар экологияси ва замбуруғлар экологиясига бўлинади.

Инсон экологик хавфсизлигини таъминлаш институционал тизими такомиллаштирилишида Ўзбекистон Республикаси Президентининг «Экология

⁴ Ҳакимов Н.Ҳ. Зулфикоров Ш.Х. Қодиров Н.Н. Ўзбекистон янги тараққиёт босқичида. Тошкент, Иқтисодиёт, 2022. Бет. 365. Ҳакимов Н.Ҳ. Инсон экологияси. Тошкент, Иқтисодиёт, 2021. Бет. 345.

⁵ Ҳуррият, 23 май 2012

йил. <http://parliament.gov.uz/upload/iblock/fad/jojtgejkaibdbisionxbpjwjijslnutde%20hmxnrhyriuk-bcyoaejwmtmee.pdf>

⁶ Бозорова Н.Ш. Талабаларда экологик маданиятни ривожлантиришнинг илмий-педагогик асослари (олий ўқув юрти мисолида) тадқиқ қилган⁶. Пед. фан. ном...дисс. – Т. 2006. -9 б.

⁷ Маликова А.Р. Педагогика олий ўқув юрти талабаларида экологик маданиятни шакллантириш:⁷ Пед.фан.номз ... дисс. – Т.: 2010. -8 б.

⁸ Мамашакиров С.Ваҳимами ёки ҳақиқат. Тошкент, —Иқтисод- молия, 2012. Б.8.

⁹ Нишонов Н.Ў. Умумий ўрта таълим мактаб ўқувчиларининг экологик маданиятини ривожлантириш жиҳатларини таҳлил қилган (адабий таълим мисолида): Пед. фанл, номз. ... дисс. – Т.: 2001. -4 б.

ва атроф-муҳитни муҳофаза қилиш соҳасида давлат бошқаруви тизимини такомиллаштириш бўйича қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида»ги 2018 йил 3 октябрдаги қарори стратегик аҳамиятга эга бўлди. Қарорда таъкидланганидек, сўнгги йилларда республикада экологик хавфсизликни таъминлаш, экологик вазиятни яхшилаш, чиқиндиларнинг инсонлар соғлиғига зарарли таъсирининг олдини олиш, шунингдек, ҳаёт даражаси ва сифатини ошириш учун қулай шароитлар яратиш мақсадида атроф-муҳитни муҳофаза қилиш соҳасида техник ва технологик жараёнлар оқибатида юзага келаётган муаммоларни ҳал этишга янги ёндашувларни жорий қилиш бўйича комплекс чора-тадбирлар изчил амалга оширилмоқда. Жамият тараққиётининг янги босқичида экологик мувозанатни уйғунлаштириш ғоясини амалиётида ва унинг институционал асосларини мустаҳкамлашда Ўзбекистон Республикаси Конституцияси муҳим роль ўйнайди. Мамлакатимиз асосий қомусининг 62 моддасида “Фуқаролар атроф табиий муҳитга эҳтиёткорона муносабатда бўлишга мажбурдирлар” деб белгилаб қўйилган¹⁰.

Янги Ўзбекистонда Республика шаҳар ва туманларида санитария жиҳатидан тозалашнинг мутлақо янги тузилмаси яратилди. Барча жойларда давлат-хусусий шериклик шароитида замонавий технологияларни қўллаган ҳолда чиқиндиларни тўплаш, ташиш ва қайта ишлаш кластерларини ташкил этишни назарда тутувчи чиқиндиларни комплексли бошқариш тизими жорий этилмоқда. Шу билан бирга, ўтказилган таҳлил давомида белгиланган вазифаларнинг тегишли даражада амалга оширилишини, экология ва атроф-муҳитни муҳофаза қилиш соҳасида ислохотларни белгиланган суръатларда ва самарали амалга оширилишига тўсқинлик қилувчи қатор омиллар мавжудлиги аниқланди, хусусан:

биринчи, давлат экологик инспекциявий фаолиятининг ягона вертикали мавжуд эмаслиги ҳайвонот ва ўсимлик дунёси объектларидан ноқонуний фойдаланишга қарши курашишни самарали олиб бориш, шунингдек, атроф-муҳитни муҳофаза қилиш имконини бермаяпти;

иккинчи, санитария жиҳатидан тозалаш соҳасидаги субъектларнинг ташкилий, техник, иқтисодий ва ишлаб чиқариш фаолияти етарли даражада мувофиқлаштирилмаяпти;

учинчи, экологик тарғиботни ташкил этиш ва олиб бориш бўйича самарали механизмларнинг йўқлиги мазкур йўналишда ижтимоий реклама ва амалга оширилаётган ахборот-тушунтириш ишларининг самарадорлигига салбий таъсир кўрсатмоқда;

¹⁰ Ўзбекистон Республикаси Конституцияси. 62 модда. <https://lex.uz/docs/6445145>

тўртинчи, атроф-муҳитни муҳофаза қилиш тизимига, шу жумладан, атроф-муҳит ҳолатини моделлаштириш ва прогнозлаштиришда замонавий ахборот-коммуникация технологиялари етарли даражада жорий этилмаяпти¹¹.

Шунинг учун ҳам мамлакатимизда янги ривожланиш босқичида, атроф-муҳитни муҳофаза қилиш, табиий ресурслардан оқилона фойдаланиш, санитария ва экологик ҳолатни яхшилашни таъминлаш соҳасида изчил ишлар олиб борилмоқда. Шунингдек, 2030 йилгача бўлган даврда барқарор ривожланиш соҳасидаги Миллий мақсад ва вазифаларга эришишни таъминлаш мақсадида:

2030 йилгача бўлган даврда Ўзбекистон Республикасининг Атроф-муҳитни муҳофаза қилиш концепциясини амалга ошириш бўйича Йўл харитаси тасдиқланди. Концепция эришилган натижалар мақсадли кўрсаткичлар ва атроф-муҳитни муҳофаза қилиш бўйича тегишли даврга мўлжалланган асосий йўналишлардан келиб чиққан ҳолда, Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси томонидан уч йил муддатга алоҳида-алоҳида тасдиқланадиган Йўл хариталари асосида босқичма-босқич амалга оширилади.¹² Фуқоралик жамияти шароитида экологик хавфсизликни таъминлаш учун давлат бошқарувини такомиллаштиришни талаб қилади. Шунинг учун ҳам республикада атроф-муҳитни муҳофаза қилиш, экологик шароитни яхшилаш, чиқиндиларни атроф-муҳитга зарarli таъсирини олдини олиш ва аҳоли саломатлиги, аҳоли турмуш тарзи сифати ва даражасини ошириш учун қулай шароит яратиш жараёнини таъминлаш мақсадга мувофиқ. Экологик масалларнинг долзарблигини, унинг инсон саломатлиги билан боғлиқлиги, демократик ислохатларга алоқадорлигини ҳисобга олиб, Ўзбекистон Республикаси Президентининг қарори, 2023 йил 31 майдаги “Экология, атроф-муҳитни муҳофаза қилиш ва иқлим ўзгариши вазирлиги фаолиятини самарали ташкил этиш чора-тадбирлари тўғрисида” қарорига мувофиқ Ўзбекистон Республикаси Экология, атроф-муҳитни муҳофаза қилиш ва иқлим ўзгариши вазирлиги тузилди¹³.

¹¹ Ўзбекистон Республикаси Президентининг «Экология ва атроф-муҳитни муҳофаза қилиш соҳасида давлат бошқаруви тизимини такомиллаштириш бўйича қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида» 2018 йил 3 октябрдаги қарори. Қонун ҳужжатлари маълумотлари миллий базаси, 05.10.2018 й., 07/18/3956/1994-сон; 21.03.2019 й., 07/19/4247/2801-сон; 22.07.2020 й., 06/20/6031/1088-сон.

¹² Ўзбекистон Республикаси Президентининг Фармони. «2030 йилгача бўлган даврда Ўзбекистон Республикасининг Атроф-муҳитни муҳофаза қилиш концепцияси» <https://uza.uz/oz/documents/2030-yilgacha-b-lgan-davrda-zbekiston-respublikasining-atrof-31-10-2019>

¹³ Ўзбекистон Республикаси Президентининг қарори. Экология, атроф-муҳитни муҳофаза қилиш ва иқлим ўзгариши вазирлиги фаолиятини самарали ташкил этиш чора-тадбирлари тўғрисида. <https://lex.uz/docs/6479134#6482680>

Ўзбекистон Республикасининг Ўзбекистон Республикаси Экология, атроф-муҳитни муҳофаза қилиш ва иқлим ўзгариши вазирлиги давлат органи ҳисобланади. Вазирлик қошида Марказий Осиё атроф-муҳит ва иқлим ўзгаришини ўрганиш университети ташкил қилинди. Университет тасаруфига Атроф-муҳит ва табиатни муҳофаза қилиш технологиялари илмий-тадқиқот институти, Атроф-муҳитни муҳофаза қилиш соҳасида фаолият кўрсатаётган ходимларни қайта тайёрлаш ва уларнинг малакасини ошириш маркази, «Эко-энергия» илмий татбиқ этиш маркази, Ўрмон хўжалиги илмий-тадқиқот институти (филиали, 5 та илмий-тажриба станциялари, Чўл ҳудудларида ўрмончиликни ривожлантириш илмий маркази, Ўрмон хўжалигини ривожлантириш инновацион маркази), Ўрмон хўжалиги техникуми, Тошкент гидрометеорология техникуми, Гидрометеорология илмий тадқиқот институти ўтказилди.

Мамлакатимизда инсон экологияси ечимидаги масалларга ёрдам беришда Инсон экологияси моҳияти, мазмуни ва унинг жамият ривожигаги ўрнини аҳолига тушунтиришда оммавий ахборот воситалари муҳим ўрин эгаллайди. Шунингдек, экологик таълимнинг оммалашувида, бўлажак бакалаврлар экологик маданиятининг юксалишида ҳам оммавий ахборот воситаларининг роли каттадир. Шунинг учун Ўзбекистон Республикаси Экология, атроф-муҳитни муҳофаза қилиш ва иқлим ўзгариши вазирлиги, жамоат ташкилотлари, олий таълим муассасалари, мутахассислар иштирокида Ўзбекистон телерадиокомпанияси билан ҳамкорликда юртимиздаги мавжуд экологик вазият, ҳудудларда ёки локал ҳолатда вужудга келаётган экологик тангликларга бағишланган радиоэшиттиришлар, телевизион кўрсатувлар уюштирилиши йўлга қўйилган. Ижодий гуруҳлар томонидан мамлакатимизнинг ранг-баранг бетакрор табиати, табиий ресурсларининг умумий ҳолати, инсон ва табиат муносабатларини тараннум этувчи телевизион фильмлар суръатга олинмоқда. Ҳозирги даврда республикада 1500 дан зиёд оммавий ахборот воситалари фаолият кўрсатмоқда. Биргина Ўзбекистон Миллий телерадиокомпанияси таркибидаги телеканалларнинг бир сутка давомидаги умумий эфир вақти 616 соатни ташкил этмоқда. Ҳолбуки, мустақилликдан олдин бу рақам бор-йўғи 48 соатга тенг эди, холос¹⁴. Республика телерадиокомпаниясининг Ўзбекистон 24, Ўзбекистон, Ёшлар, Тошкент, Оилавий, Маданият ва маърифат, Уз. репорт, Севимли, Спорт, Маҳалла, Ўзбекистон тарихи, ЗўрТВ каналлари ва вилоятлар телевидениеси, мустақил хусусий телевидение каналлари орқали экология масалаларига

¹⁴ Шавкат Мирзиёев. Миллий тараққиёт йўлимизни қатъият билан давом эттириб, янги босқичга кўтарамиз. Том 1, Тошкент, -Ўзбекистон. 2017, Бет 498.

бағишланган семинарлар, симпозиумлар, илмий конференциялар иши кенг ёритилмоқда, ижтимоий-иқтисодий тармоқларда мавжуд бўлган, шунингдек инсон фаолияти томонидан вужудга келаётган янги экологик тангликлар моҳияти, оқибатлари тасвирларга туширилиб намойиш этилмоқда ва бундай кўрсатувлар, тадбирлар экологик таълимда, бўлажак бакалавр ва магистрларнинг экологик маданиятининг ривожланишида муҳим роль ўйнамоқда. Таъкидлаш лозимки, экологик муаммолар таҳлилида ва унинг ёшлар тафаккурига таъсирида радио ҳам муҳим аҳамият касб этади. Шунинг учун Ўзбекистон радиоси, FM радиоси, Ўзбегим таронаси, Махсима радиоси, Ориат доно, Маҳалла, Водий садоси ва бошқа каналларда экологик вазиятга доир эшиттиришлар мунтазам олиб борилмоқда. Экологик муаммоларнинг объектив мазмунда ёритилишида хусусий ахборот воситалари муҳим роль ўйнамоқда. Ўзбекистонда молик жиҳати шундаки, оммавий ахборот воситаларининг таркиби ҳам тубдан ўзгариб бормоқда. Буни юртимиздаги барча телеканалларнинг қарийиб 53 фоизи, радиоканалларнинг эса 85 фоизи нодавлат оммавий ахборот воситалари экани ҳам тасдиқлайди¹⁵. Шунингдек, мамлакатимизда нашр қилинаётган газеталарда, яъни Янги Ўзбекистон, Ўзбекистон овози, Халқ сўзи, Правда Востока ва бошқа нашрларда, журналларда экологияга доир мақолалар эълон қилинмоқда. Мамлакатимиз ижтимоий-иқтисодий ҳаётида ёшлар муҳим ўрин эгаллашини ҳисобга олиб, Ўзбекистонда ёшларнинг ахлоқий, экологик тарбияси, уларнинг бугунги кун талабларига жавоб берадиган даражада, юқори малакали мутахассислар ёрдамида замонавий, дунёвий билим олишлари учун барча имкониятлар яратилган. Ўзбекистон Республикасида амалга оширилган, дунё ҳамжамияти томонидан эътироф этилган Ўзбекистон Республикасини тараққиёт стратегияси ёшларнинг экологик таълим-тарбиясида алоҳида аҳамият касб этмоқда.

Янги Ўзбекистон даврида ёшлар камолотини таъминлашга қаратилган кенг қамровли давлат сиёсати туфайли юртимизда миллий кадрлар тайёрлашнинг ҳуқуқий, ижтимоий ва иқтисодий асоси такомиллаштирилди. Давлатимиз раҳбарининг таклифи билан *2024 йил "Ёшлар ва бизнесни қўллаб-қувватлаш йили"* деб аталиши эса ёшларнинг ҳар томонлама ижтимоий, иқтисодий ҳаётда ўз ўринларини эгаллашлари, яшил маконни яратиш тадбирларида иштирок этишлари учун барча имкониятлар вужудга келтириляётганлигидан дарак беради. Чунки ватанимизнинг келажаги, халқимизнинг жаҳон ҳамжамиятидаги обрў-эътибори, авваламбор,

¹⁵ Шавкат Мирзиёев. Миллий тараққиёт йўлимизни қатъият билан давом эттириб, янги босқичга кўтарамиз. Том 1, Тошкент, -Ўзбекистон. 2017, Бет 498..

фарзандларимизнинг униб-ўсиб, улғайиб, қандай инсон бўлиб ҳаётга кириб боришига боғлиқдир. Бу жараёндаги асосий ўринни, келажакда ушбу ёшлар тарбияси учун масъул бўлган бакалаврлар ва магистрлар эгаллайди. Таъкидлаш лозимки, йил давомида, мамлакатимиз барча ҳудудларида амалга ошириладиган яшил маконни яратишга қаратилган тадбирлар мазмуни бевосита экологик вазиятни яхшилаш билан боғлиқдир. Шунинг учун ҳам ўрта махсус ва олий таълим тизимида бўлажак кадрлар экологик тарбиясининг муҳимлиги ва амалий аҳамияти мамлакатимизда амалга оширилаётган ижтимоий иқтисодий ислохотлар, жамият ҳаётининг барча жабҳаларини модернизациялаш, рақамлаштириш масаласи билан чамбарчас боғлиқлигидадир, чунки мамлакатимизда ёшларнинг аҳоли таркибидаги салмоғи 64,0% ташкил қилади. Шу жиҳатдан олиб қарасак, уларнинг билим олишлари, тарбияси, касбий тайёргарлиги масалалари ҳуқуқий демократик, дунёвий, ижтимоий давлат қуриш, фуқаролик жамиятини ривожлантириш жараёнида муҳим аҳамият касб этади.

ХУЛОСА

Ўзбекистон Республикаси Экология, атроф-муҳитни муҳофаза қилиш ва иқлим ўзгариши вазирлиги, таълим муасасалари, жамоат ташкилотлари, фуқоралик жамияти институтлари билан ҳамкорликда ёшлар орасида узлуксиз экологик таълим-тарбия тизими мунтазам такомиллаштирилмоқда. Натижада Ўзбекистон Республикаси Мактабгача ва Халқ таълими вазирлиги ва Олий таълим, фан ва инновациялар вазирликларининг қарори билан Экологик таълим давлат стандарти ва Узлуксиз экологик таълим концепцияси ишлаб чиқилди ва таълим-тарбия амалиётига киритилди. Малакали мутахассислар, етук эколог, файласуф олимлар иштирокида экологик таълим-тарбия бўйича семинарлар ташкил қилинмоқда. Дарсдан ташқари вақтда талаба-ёшлар билан ишлаш учун экологик тўғарақлар ишини ташкил этишга мўлжалланган дастурлар ишлаб чиқилди. Ўзбекистон Республикаси Мактабгача ва Халқ таълими вазирлиги томонидан экологик таълим йўналишидаги дарсликлар, ўқув қўлланмалари, тавсиялар тайёрланди. Олий таълим, фан ва инновациялар вазирлиги мутахассислари томонидан тайёрланган ўқув дастурлари, ўқув қўлланмалар ўқув юртларига этказилди. Талабаларнинг экологик тарбиясида муҳим ўринга эга бўлган Экология, ва Атроф-муҳитни муҳофаза қилиш фанлари олий ўқув юртларида ўқитилиши йўлга қўйилди. Мамлакатимизда эколог мутахассислар тайёрлаш масаласи тубдан янгиланди. Олий педагогик таълимда экологик таълим ва тарбия ишининг мукаммаллаштириш, уни демократик ислохотлар талаблари асосида ташкил этишда Ўзбекистон Республикаси Экология, атроф-муҳитни муҳофаза қилиш ва иқлим ўзгариши вазирлиги ҳузурида иш олиб

бораётган ахборот марказининг ишини алоҳида таъкидлаш лозим. Ушбу қўмитанинг оммавий ахборот воситалари билан ҳамкорликда ишларни ташкил этиш бўйича тавсиялар дастури амалиётга жорий этилди, қўмитанинг саъй-ҳаракати билан Экология хабарномаси журнали нашр этилмоқда.

ФОЙДАЛАНИЛГАН АДАБИЁТЛАР РЎЙХАТИ

1. Миддендорф А. Ф. Путешествие на Север и Восток Сибири. Ч. 2. Север и Восток Сибири в естественно-историческом отношении/ Репринтное воспроизведение изданий 1869 и 1878 годов. Отдел V. Сибирская фауна. Отдел VI. Коренные жители Сибири. - СПб.: ООО Изд-во ГеоГраф, 2006. - 850 с., ил.

2. Геккель, Эрнст. Красота форм в природе. - СПб.: Издательство Вернера Регена, 2007. - С. 144. - ISBN 5-903070-08-6. Геккель, Эрнст. Мировые загадки. Общедоступные очерки монистической философии. - М.: Либроком, 2012. - С. 256. - ISBN 978-5-397-02200-2.

3. Мёбиус Карл Август // Большая советская энциклопедия: [в 30 т.] / под ред. А. М. Прохоров 3-е изд. - М.: Советская энциклопедия, 1969.

4. Ҳақимов Н.Ҳ. Зулфикоров Ш.Х. Қодиров Н.Н. Ўзбекистон янги тараққиёт босқичида. Тошкент, Иқтисодиёт, 2022. Бет. 365. Ҳақимов Н.Ҳ. Инсон экологияси. Тошкент, Иқтисодиёт, 2021. Бет. 345.

5. Ҳуррият, 23 май 2012 йил. <http://parliament.gov.uz/upload/iblock/fad/jojtgejkbldbsionxbpjwjiwpslnutde%20hmxxnrhyriju-bcyoaaejwmtmee.pdf>

6. Бозорова Н.Ш. Талабаларда экологик маданиятни ривожлантиришнинг илмий-педагогик асослари (олий ўқув юрти мисолида) тадқиқ қилган¹. Пед. фан. ном...дисс. – Т. 2006. -9 б.

7. Маликова А.Р. Педагогика олий ўқув юрти талабаларида экологик маданиятни шакллантириш:¹ Пед. фан. номз ... дисс. – Т.: 2010. -8 б.

8. Мамашакиров С. Ваҳимами ёки ҳақиқат. Тошкент, —Иқтисод- молия», 2012. Б.8.

9. Нишонава Н.Ў. Умумий ўрта таълим мактаб ўқувчиларининг экологик маданиятини ривожлантириш жиҳатларини таҳлил қилган (адабий таълим мисолида): Пед. фанл, номз. ... дисс. – Т.: 2001. -4 б.

10. Ўзбекистон Республикаси Конституцияси. 62 модда. <https://lex.uz/docs/6445145>

11. Ўзбекистон Республикаси Президентининг «Экология ва атроф-муҳитни муҳофаза қилиш соҳасида давлат бошқаруви тизимини такомиллаштириш бўйича қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида» 2018 йил 3 октябрдаги қарори. Қонун ҳужжатлари маълумотлари миллий базаси,

05.10.2018 й., 07/18/3956/1994-сон; 21.03.2019 й., 07/19/4247/2801-сон;
22.07.2020 й., 06/20/6031/1088-сон.

12. Ўзбекистон Республикаси Президентининг Фармони. «2030 йилгача бўлган даврда Ўзбекистон Республикасининг Атроф-муҳитни муҳофаза қилиш концепцияси» <https://uza.uz/oz/documents/2030-yilgacha-b-lgan-davrda-zbekiston-respublikasining-atrof-31-10-2019>

13. Ўзбекистон Республикаси Президентининг қарори. Экология, атроф-муҳитни муҳофаза қилиш ва иқлим ўзгариши вазирлиги фаолиятини самарали ташкил этиш чора-тадбирлари тўғрисида. <https://lex.uz/docs/6479134#6482680>

14. Ўзбекистон Республикаси Президентининг қарори. Экология, атроф-муҳитни муҳофаза қилиш ва иқлим ўзгариши вазирлиги фаолиятини самарали ташкил этиш чора-тадбирлари тўғрисида. 1-илова. <https://lex.uz/docs/6479134#6482680>

15. Шавкат Мирзиёев. Миллий тараққиёт йўлимизни қатъият билан давом эттириб, янги босқичга кўтарамиз. Том 1, Тошкент, -Ўзбекистон. 2017, Бет 498.